

חיי שרה - מסירת הכתובה

שאלות דרב אחאי פרשת חיי שרה שאילתא טז

שאילתא דאילו מאן דבעי למינסב איתת' מיתבעי ליה לקדוש' ברישא וברוכי ברכת ארוסי' בעשרה וברכת חתנים בעשרה וממסר לה כתובתה דאמ' רב נחמן אמ' לי הונא תנא מניין לברכת חתנים בעשרה שנ' ויקח בעז עשרה אנשים וגו' וחתן גופיה מצטרף לעשרה דאמר רבי יצחק א"ר יוחנן מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה וחתני' מן המניין ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המניין

ספר הלכות גדולות סימן לו - הלכות כתובות

בר ישראל דבעי למינסב אינתתא מיבעי ליה לקדושה ברישא וברוכי ברכת אירוסין ומימסר לה כתובה, דאמר רב נחמן (כתובות ז א) אמר לי הונא תנא מנין לברכת חתנים בעשרה, שנאמר (רות ד, ב) ויקח בעז עשרה אנשים מזקני העיר, ר' אבהו אמר (כתובות ז ב) מהכא (תהלים סח, כז) במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל בשעה שאתה מברך על מקור משום פריה ורביה עשו קהלא. ומן קמי הלולא ומן בתר הלולא מברך שהשמחה במעונו. תנו רבנן מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, רבי יהודה אומר אף בבית האירוסין. אמר אביי ביהודה שנו מפני שמתייחד עמה. תניא אידך מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת אירוסין בבית האירוסין.

שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן שא

ולא נזכר בנסח כתובה לראשונים ז"ל כתבנו וחתמנו ומסרנו אבל נהגו שהחתן מוסר ביד הכלה בפני העדים הכתובה ושרש דבר זה הוא כי הרי"ף ז"ל סובר ששטר מתנה בקנין לא קני עד דמטי שטרא לידו והביא ראיה מפ' יש נוחלין (קל"ה ע"ב) דאמר' התם מי שמת ונמצאת דאיתקי פי' מתנת שכיב מרע חגורה ביריכו אינה כלום ומפרש לה הרב ז"ל אפי' כתוב בו קנין דאע"ג דאית בה קנין כיון דלא מטיא לידיה לא זכה בה וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכן נראה דעת ר"ח ז"ל בפ"ק דמציעא שהכותב ללות ולא לזה לא משתעבד בקנין עד דמטי שטרא לידיה ולענין עיקר כתובה לא צריך מסירה משום דתנאי ב"ד הוא ואע"פ שלא נכתב כמו שנכתב דמי וכן לענין נדונייא כיון שקבלה משעת קנין נשתעבד אבל לענין תוספ' שהיא מתנה לא נשתעבד בקנין עד דמטי שטרא לידיה ... נהגו לחתום השושבינים ושאר העם בין קרובים זה לזה בין קרובי' לחתן ולכלה וכבר נשאל הרשב"א זל"ה מה זה והשיב שכיון שחותמין העדים באחרונה פלוני עד פלוני עד כשר שהרי אמרו (ב"ב קס"ב ע"ב) (מילייהו) [מילאהו] בקרובים כשר והשם ברחמיו ימלא כל משאלותינו לטובה אמן:

קיג. נח. וכתב רב האי זיל (1) הו יודעים כי הסדר גדול אצלכם בזה שיש לכם מנהג לקדש אשה שלא בשעת הכתובה או שטר אירוסין ואעים כי האשה מתקדשת אפי' בשוק במני שנים אלא שיש במנהג זה הסדר. ומק' שנה לא נשמע בכל כזאת. ואין יודעין כל עיקר קידושי אשה אלא בשעת כתובה. ובכוראסן היה מכמה שנים יותר מק' שנה מנהג לקדש בשבעת במושב משתה וכיוצא בזה. ורבו השענות טענות וכסירת קידושין ויצא הדבר להפסד. ותיקן להן זקיננו מרגנא ורבנא יהודה גאון שלא יקדשו אלא כסדר בכל בכתובה והתם ידי עדים וברכת אירוסין. וכל שאינו כסדר הזה תיקן להן שאין חיושין לו (2) כדאמ' כל המקדש אדעת' דרבנן קמקדש ואפקיענהו רבנן לקידושי מיניה אף אתם ראויים לסלק מנהג כזה וכל המקדש שלא בכתובה ובשאר (3) אירוסין קנסוהו על שיתקן הדבר.

קידי נט. ונשאל רב האי זיל. הא דתנן (4) כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בהרף ארין אינו מן [טו ב'] הישוב ואמרי' עלה אמר' ר' יוחנן ופסיל לעדות. כמה נבול שלכל. אחד ואחד דאי ידע מיקבלא סהדותיה ואי לא ידע מיפסיל. — הא מילת' דלא יהבי ביה רבנן שיעורא בכל' שהוא סניא. ומה אי מן (5) דמקדש איתחא ואמ' על מנת שאני קורא (6) תניא ביה כיון שקרא נ' פסוקי' בבית הכנסת מקודשת דברי ר' מאיר (7) ור' יהודה אומ' עד שיקרא ויתרגם. כל שכן הכא שאמ' ישנו במקרא. ולענין המקדש את האיטח ואמ' על מנת שאני שונה חזקיה אמ' הלכות ור' יוחנן אמר תורה. ומותבין ליה לר' יוחנן מדר' יהודה דתניא ר' מאיר ואומרו הלכות ור' יהודה אומר משנה (8) ופרקינן מאי מדרש מדרש תורה (1) ופרקינן דעל (2) תורה לא דמיא לה ולא צריכא כולי האי דהכי קאמ' כל שאינו במשנה ולא קאמ' שאינו שונה דאפי' הוי תני מידעם מעיטא כגון הילכת' דייש פיאא דגנילין למיתנייה כל יומא (10) וכיוצא בה ודרך ארין נמי לא דמי להכין ולא מידעם דמגמר היא אלא בדרך ארין מחמירין היכא דליתיה לא במקרא ולא במשנה בכל מאי דגנילין אינשי שחן כמותו במלאכתו או במנעלתו (9) וסני עליהן למישבקיה איכדין אפי' בחדא מילתא ואינו לא במקרא ולא במשנה פסיל וכללו של דבר לפום דחזו ביד לפום דעתם. היכא דנטיא דעתיהון לאימנועי' היכא (11) מאסוקי ממונא אפומיה במקום שאינו לא במקרא ולא במשנה מימנעי. והיכא דחזו ונטיא דעתיהון לאכשוריה מחמת דרך ארין מכשרי ליה.

קטו. ס. ונשאל הגאון ר' יצחק זיל. איבן כת' שטר ואמ' לעדים קנו ממני וכתבו

(1) קטע זה נחטטס עיי מאנן ב' J. Q. R. n. s. VII, 471 ועיי לעיל בתשובות ס"י מיה הערה 12. והנה תשובת רב האי זו הובאה בתשובת רב שמואל בר יוסף, שנכתבה בשנת ה'א ס"ו עיי R. E. J. כרך ס"ו עמ' 88, ושם מסיימים דברי רב האי: "ואף אתם ראוי לכם לתקן כזה ושיסתלק מביניכם סנהג כוזב, ועל קנסות לעובדים לא נזכר כלום."

(2) בכת"י לן. תקנה טעין זו מביא הרשב"א בתשובותיו ח"א ס"י תקנ"א בשם רב שרירא: "ואלו רצה לתקן הקהלות או כל קהלה וקהלה לגדור בפני תקלות אלו יעשה תקנה כמעמד כלם ויפקיעו מעתה ועד עולם או עד זמן שירצו כל מסון שניתן לסוס אשה... אלא אם כן תקבלם האשה מדעתה ומדעת אביה או בפני פלוני ופלוני כמו שירצו וכן מצאתי לרב שרירא גאון שכן נהג הוא ואבותיו, ואמר לצבור אחר לנהוג כן."

(3) ציל: ובשטר. (4) קדושין מ' ב' ועיי בענין זה תשובות רב האי ז' רב שרירא בשערי

תשובה ס"י כ"ג וכ"ד; תשובת הגאון הוצ' הרכבי ס"י ש"ס; ס' האשכול ח"א עמ' 47; שו"ת הרי"ף ס"י ק"ב.

(5) —: מאן. (6) שם מ"ט א' ולפנינו: שאני קרינא.

(7) בגי' שלפנינו לא כתוב: דברי ר' מאיר. וגרסת הרי"ף מתאימה בכל לגרסת הגאון.

(8) ביני חישי כתוב: מדרש, וכ"ה לפנינו. (9) לפנינו: מאי תורה מדרש תורה.

(10) בסדור רב עמרם לא נזכר עוד מנהג קריאת המשנה דפאח [ישנו בהו' סרומקין ח"א. מ"ב ע"א].

במחזור ויטרי עמ' 5 ובחוספות לברכות י"א ב' הובא בתור מנהג בני צרפת. כן נזכר בסדר התפלה של הרמב"ם.

ועתה מצאנו לו מקור גם בתשובות הגאונים. (11) קוי מחיקה למעלה.

אורחות חיים הלכות כתובות

אמרו רז"ל אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה אפ"ל שעה אחת. על כן יש מקומות שחותמין לה כתובה תכף אחר ברכת נשואין. ויש מקום שחותמין אותה בין ברכת אירוסין לברכת נשואין. והמנהג הוא טוב ויפה. ומנהגות חתימת הכתובה חלוקין יש מקומות שאחרי חתימת החתן חותמין העדים ואחריהן השושבינים ושאר הקהל. ויש מקומות שחותמין השושבינים ואחריהן העדים. ויש מקומות שהעדים חותמין באחרונה וכותבין עד והכל לפי המנהג. ואחר כך לוקח החתן הכתובה ונותנה ביד הכלה. ושמעתי שהמנהג הזה מפני רוב ספקות הנולדות בקודשין שאם לא יועילו הקדושין הראשונים יועילו אלו שיהיו בשטר שכך כתוב בה הוי לי לאינתו כדת משה וישראל. כתב ה"ר יצחק נשיא ז"ל כי מהטעם הזה נהגו בגלילות פרובינצא לברך ברכת חתנים בשעת נתינת הכתובה. ע"כ. ונראה שעושין כן לפי שמנהגם שאין חותמין אותה אלא לאחר כמה ימים. והמקומות שאין חותמין אותה אלא לאחר כמה ימים אין מתיחדין עמה. והבעל המנהל כתב כי מאחר דקיימא לן דעידי מסירה כרתי אם קנו מידו לשעבד לה כתובה מועיל כמו כתובה וקנין במסירה דסתם קנין לכתובה עומד. ע"כ:

שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן לב ס"א

בשטר כיצד, א [א] כתב לה על הנייר (א) [א] או א על החרס, אע"פ שאין בו שוה פרוטה, הרי את מקודשת לי, ב (ב) ונותנו לה ב [א] בפני עדים. וצריך שיכתוב אותו ג [ב] לשם האשה המתקדשת, ג [ג] כמו בגט. ג. ואם כתבו שלא לשמה, אינה מקודשת. ד [ב] ואינו כותבו אלא לדעתה; ואם כתבו (ג) שלא לדעתה, ד [הרי זו ד ג] ד) ספק א' } מקודשת.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קלא ס"ט

כשאומר לעדים לחתום בגט, יאמר להם שיחתמוהו לשם פלונית אשתי. וכן יאמר כל אחד בפיו, כשחותם, שהוא חתמו לשם פלונית אשת פלוני ולשמו

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן מג

עוד שאלת מי ששדך אשה וכתבו שטר אירוסין ולא הזכירו בו שום קדושין אלא התנאים המקיימין האירוסין והנשואין אם נתקדשה אם לאו.

תשובה אם לא כתב בשטר הרי את פלונית בת פלונית מקודשת לי אני פלוני בן פלוני וכתבו מדעתה ולשמה וחתמו בו עדים לשמה ומסרו לה בפני עדים ואמר לה הרי את מקודשת לי בשטר זה אינה מקודשת כלל והכי איתא בפ"ק דקדושין (ט' ע"א) וכ"כ הרב רבי משה בר מימון ז"ל בפ"ג מהלכות אישות:

תשובות והנהגות כרך ב סימן תרנ

ונראה עוד טעם לדקדק בזה, שראיתי אצל מרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) שהקפיד שהחתן ימסור הכתובה לכלה לפני עדים, ובתשובת הגאונים מצאתי שמועיל הכתובה גם כן לקידושין, וכ"כ באורחות חיים ריש הלכות כתובות ע"ש, והיינו שאם יש פסול בקידושין אזי השטר כתובה מועיל לקידושין, שיש בו הנוסח להוי לאשתו, וכמבואר בתוס' רי"ד ריש קידושין ג. דקידשה בשטר פסול והוא שו"פ דכיון שנתכוונה להתקדש אף דסברה שהוא מתורת שטר אינו מעכב ואם מועיל מדין כסף ה"ה מקודשת, וה"ה בעניננו דהואיל וכוונתה להתקדש יועיל הכתובה גם כשטר (ואפשר דיועיל גם ככסף וכמבואר בקצוה"ח סימן ק"צ סק"ו שבהתחייבות קנין כסף, א"כ ההתחייבות של הזקוקין שהוסיף הבעל מדיליה בכתובה מועיל לקנין כסף), ולכן חוששני דאולי הטעם שהקפיד שיראו העדים את מסירת הכתובה משום שמועיל זה גם לקידושין, ואם מאיזו סיבה שהיא לא חלו הקידושין מקפידים בכתובה שיועיל לקידושין שצריך עדי מסירה דוקא.

ואף שבגט סגי מדינא בעדי חתימה ולא צריך עדי מסירה וכמבואר ברי"ף וברמב"ם (פ"א דגירושין הלכה ט"ז) א"כ לכאורה לא היה צריך למסור דוקא בפניהם, מ"מ בקידושין נראה מדברי הר"מ בפ"ג דאישות (ה"ג) שצריך דוקא עדי נתינה, וע"ש בלח"מ שנדחק מאד, ונראה החילוק שבגט שתלוי בבעל לבד וא"צ דעתה סגי בעדות לדבר שבערוה כבר משעת חתימה כעדי חתימה, אבל בקידושין שצריך דעתה, דעת האשה, לא מהני העדות בשעת החתימה לעדות אלא בעי עדות דוקא בשעת נתינה, ושפיר נהגו לדקדק בעדי מסירה אף שיש בכתובה עדים, כיון שלקידושין צריך עדי מסירה דוקא ואם כתובה מועיל גם לקידושין, וכתובת הגאונים הנ"ל, צריך למסור לה בעדי מסירה כמ"ש, ושפיר צריך גם כן ספירת דברים בכתובה כמו בגט דילפינן ויצאה והיתה וכותבים השמות וכנויים בכתובה כדין שיועיל גם לקידושין.

ועדיין צ"ב היאך מהני הא צריך לכתוב לשמה לשם קידושין, ואולי היום סתמא לשמה הוא בקידושין, כיון שקשורים משעת שידוכים בחרם קדמונים ולקדושין קיימא, [וע"ע באו"ש פ"ג דאישות דשטר קידושין סתמא לשמה ע"ש], או נימא כיון שאינו כותב להתלמד אלא הסופר כותב כפי דינו שכלול בו גם נוסח לקידושין אף דלא צריך, מאחר שכותב כפי דינו מספיק ללשמה לשטר קידושין וכ"ז צ"ב. ויש לנו בזה טעם הגון למהדרין לכתוב הכתובה כגט ולא בנדפס. (ואף אם משמיט התורף לא הותר כה"ג אלא מפני תקנת הסופר ובגט שעלולה להתעגן אבל לקידושין לא התירו ע"ש היטב במפרשים וברמב"ם פ"ג דגירושין ה"ז).

ובעיקר הדבר צ"ע טובא לומר סתמא לשם קידושי שטר בשעה שעומדת להתקדש בכסף ולא מתכוונים כלל לקידושי שטר, וע"כ מסתברא יותר כמו שציידנו לעיל שבכתובה כלול מצידו התחייבות שתהא אשתו וחיובי אישות במאתיים זוז ותוספות, ובתוספות שאינו חייב כלל ההתחייבות לכך גופא יש לומר דמועיל כקידושין בתורת כסף בדיעבד אם לא חלו הקידושין קודם, ושפיר נהגו לדקדק שיתן לה בפני עדים ומועיל נמי בנדפס כיון שאין הקידושין בתורת שטר וכמ"ש.

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן רפה אות ג

שאל כ"ת האם העדים צריכים שיראו מסירת הכתובה לידי הכלה, הנה משמעות הפוסקים שאין צריך לזה עדים, והיו מנהגים שהיו מפקידים שטר הכתובה מיד לקרוביה או בבי"ד, ועיין תשובת לבושי מרדכי אה"ע ח"א סי' מ"ט כמה ענינים חשובים במסירת הכתובה, ודרכי להזהיר בכל חופה לבל לשכוח הכתובה במקום החתונה מה דשכיח.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן סו ס"א

אסור להתייחד עם א' } הכלה קודם שיכתוב לה כתובה; (ב (ב) ב) ויש מקילין ומתירין ב' } להתייחד בלא כתובה, ובלבד שלא יבעול) (הר"ן ריש כתובות);

רמ"א סימן סא ס"א

וצריכין לכתוב הכתובה קודם ג' } החופה, כדי שתהא חופה הראויה לביאה (הרמב"ם פ"י דאישות). ולמ"ד דחופת נדה הוי חופה אף על פי שאינה ראויה לביאה, הוא הדין אם לא כתב כתובה. מכל מקום נוהגים לכתחלה לכתבה קודם לכן.

שו"ת הרשב"ש סימן שכ

שאלת. האשה שכתובתה מונחת ברשות בעלה אם מותר לשהות עמה. תשובה. יראה לי שאין נכון לעשות כן, לפי שכל עצמה של כתובה אינה אלא כדי שלא תהי קלה בעיניו להוציאה, ולפיכך אמרו שאסור לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה, כדאיתא במסכת כתובות בפרק נערה שנתפתתה, וכיון שהכתובה ברשות הבעל אם תקניטנו יקרענה ותהא בעיניו קלה להוציאה ויפטרנה בלא כלום. כ"ש שהסכמת הגדולים היא שאין האשה גובה כתובתה באלמנות ולא בגירושין במקום שנהגו לכתוב כתובה עד שתוציא

כתובה, ואם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה אינה גובה לא עיקר ולא נדוניא ולא תוספת, וזאת היא הסכמת הרמב"ם ז"ל, אעפ"י שיש עליו חולקים, אבל יש מי שהסכים עמו. על כן וכפי דעתי אין להניח הכתובה ברשות הבעל, ושלום.